

ASPECTEN VAN DE OUD-ROMEINSE GODSDIENST

Hans Hauben

6 september 2025

EERSTE LES

Korte Inleiding ter Opfrissing

Enkele Oeroude Romeinse Feesten en Ceremoniën

1. Kort Overzicht van de IFESE-voordracht van 9 november 2024 over Oud-Romeinse Religie, waarin de volgende punten aan bod kwamen:

- a. **Preliminare beschouwingen:** Meerduidigheid van de term ‘Romeinse Godsdienst’: ‘Romeinse Godsdienst in strikte zin’ (RG) [onze invalshoek] versus ‘Godsdienst(en) van de Romeinen’ – RG geen kopie van de Griekse Godsdienst (bijv. nauwelijks mythologie in traditionele zin) – Best te interpreteren als primitieve godsdienst met Indo-Europese restanten (meer bepaald de volgens Dumézil ternaire structuur met vooral de trias Iuppiter-Mars-Quirinus als oorspronkelijke hoofdgoden: soevereiniteit-oorlog-vruchtbaarheid) – diverse soorten bronnen: opschriften, munten, literaire teksten en, niet te vergeten, topografie en kalender
- b. **Uitgesproken wezenskenmerken van de RG:** 1. Permanentie van de magie – 2. Animistisch (onlichamelijk) en numineus (onpersoonlijk) karakter van de oorspronkelijke godheden – 3. Verbondenheid met de natuur – 4. Formalisme – 5. Conservatisme – 6. Absorptievermogen – 7. Clericaliteit – *Religio*, het Latijnse woord voor godsdienst
- c. **Het college der Pontifices** (aansluitend bij b7): 1. De 16 *Pontifices*, incl. de *Pontifex Maximus* – 2. De *Rex Sacrorum* – 3. De 6 *Virgines (Sacerdotes) Vestales* – 4. De 15 *flamines* (3 *maiores*: de *Flamen Dialis*, de *Flamen Martialis*, de *Flamen Quirinalis* – 12 *minores*).
Daarnaast het College der *Augures* en verder een aantal lagere priestercolleges en broedersschappen

2. Sterk magisch gekleurde feesten en rituelen: de *Terminalia* [23 februari], diverse lustraties, met name de *Ambarvalia* [einde mei] en het *lustrum* [na de vijfjaarlijkse *census*], de *Lupercalia* [15 februari], de ceremoniën met de *Argei* [16-17 maart en 15 mei].

* * *

TWEEDE LES

De Romeinse Geesten- en Godenwereld

(Keuze uit de volgende lijst, bij voorkeur de vetgedrukte items, voorzover de tijd het toelaat)

1. Collectieve dodengeesten

A. De *Lemures*

B. De *Divi Parentum*

C. De *Di Manes*

D. Het *mundus*-geloof

(cf. Allerheiligen-Allerzielen)

2. Beschermgeesten van huis en grond

A. De *Penates*

B. De *Lares*

3. Persoonsgebonden geesten

A. De individuele *genius* en de *Genius Populi Romani*

B. De individuele *iuno* en de godin *Iuno*

a. de *iuno* als vrouwelijk principe

b. *Iuno* als vrouwengodin

1. *Iuno Lucina*

2. *Iuno Caprotina*

3. *Iuno* als bruidsgodin

4. *Iuno Covella*

c. *Iuno* als stadsgodin

4. Watergeesten

A. Bronnen

- a) *Iuturna*
- b) de *Camenae*
- c) *Carmentis*
- d) *Fons*

B. Rivieren

C. Een algemene watergeest: *Neptunus*

5. Beschermgeesten van land en dieren

A. *Flora* en *Pomona*

B. *Ceres* en *Tellus* - De trias *Ceres-Liber-Libera*

C. *Saturnus*

D. *Consus* en *Ops*

E. *Robigus*

F. *Pales II*

G. *Faunus* en *Silvanus*

H. *Volcanus* en *Maia*

6. *Ianus*, onbekend en onbemind: god van doorgangen en stadspoorten

7. De oude trias *Iuppiter-Mars-Quirinus* (volgens Georges Dumézil) (cf. preliminaire beschouwingen)

* * *

DERDE LES

Vesta en de Vestalinnen: een typisch oud-Romeinse cultus

A. Enkele Basisgegevens

a) Cultusplaats en cultusvoorwerpen

1. Uitwendige verschijningsvorm en aard van de cultusplaats
2. Inwendige van het heiligdom

a) De *penus Vestae*

- een vat met pekkel (*muries*)
- offermeel (*mola salsa*)
- cultuele reinigingsmiddelen (*februa*)

1. bonenstro (= uitgedorste bonenhalmen)
2. asse van de *Fordicidia*-kalveren
3. paardenbloed

b) De *sacra*

- De symbolen van de Staatspenaten
- Het *Palladium*
- De *Phallus*
- Het oorspronkelijk ontbreken van een cultusbeeld

3. De haard met het eeuwige vuur

b) De bedienaars van de eredienst: de Vestalinnen

1. Nomenclatuur, aantal, organisatie
2. Bijzondere positie van de Vestalinnen
 - a) Sacraliteit
 - b) Parallellisme en polariteit met de *Flamen Dialis*
 - c) Ambivalente sexuele status
3. Het kuisheidsgebod
4. Taken van de Vestalinnen
 - a) De zorg voor het eeuwige vuur
 - b) Het onderhoud van de *penus*
 - c) Deelname aan feesten en rituelen

c) De godin Vesta

1. Etymologie
2. Werkingsterrein
3. Privé-Vesta en *Vesta Populi Romani*
4. Gestalte

B. Enkele interpretaties

a) De omweg langs het koninklijk paleis

1. De koningsvrouw
2. De koningsdochters
3. De paleisvrouwen

b) De theorie van de ‘interstitialiteit’

C. Voorlopig Besluit

* * *

Aanvullende noot:

In de *geschiedenis* van de RG doen zich een drietal kantelpunten voor:

1. De crisis van de late derde eeuw v.C.
2. De hervormingen (reorganisatie en heroriëntering) van Augustus rond de erawende
3. De overgang naar het christendom in de vierde eeuw

Hierop kan binnen deze lessenreeks uiteraard niet worden ingegaan.